

Samenvatting rapportage Basiskwaliteit van de natuur in Drenthe

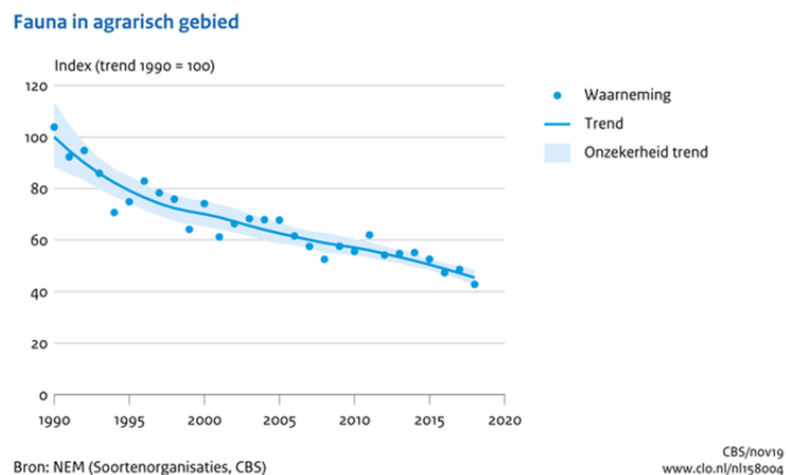
De Provincie Drenthe heeft ATKB – Buro Bakker gevraagd een analyse uit te voeren naar de basiskwaliteit van de natuur voor de provincie Drenthe.

Wat is Basiskwaliteit Natuur?

Met Basiskwaliteit Natuur Drenthe bedoelen we de minimumkwaliteit van het landelijk gebied, welke noodzakelijk is als we willen dat de Drentse biodiversiteit niet verder afneemt. Het begrip Basiskwaliteit Natuur is geïntroduceerd door de Vogelbescherming Nederland, met behoud en herstel van biodiversiteit als hoofddoel. Ook via het landelijke Natuurbeleid krijgt deze Basiskwaliteit Natuur steeds meer aandacht. De analyse en aanpak in deze rapportage is erop gericht dat algemene soorten ook algemeen blijven en niet verder achteruitgaan. Basiskwaliteit Natuur is gericht op gebieden die niet direct als natuurgebied (NNN) begrensd zijn.

Uitdaging

In de afgelopen decennia is de biodiversiteit in het landelijk gebied afgenomen (zie figuur 1). Soorten die eerder werden aangemerkt als algemeen, zoals de spreeuw, de huismus en de haas beginnen in aantallen terug te vallen. Een duidelijke trend en ontwikkeling die optreedt ondanks de inzet vanuit verschillende partijen om leefgebied voor deze soorten te behouden.

Figuur 1 Weergave trend van fauna in agrarisch gebied t.o.v. situatie in 1990

De ontwikkeling van deze algemene soorten in het landelijk gebied heeft duidelijke relaties met de huidige kwaliteit van het landschap, het huidige gebruik en de milieuocondities (bodem, water en lucht). Daarom kijken we in deze uitwerking van de Basiskwaliteit Natuur niet alleen naar de ontwikkeling van de algemene soorten, maar ook naar de kwaliteit van het landschap en de huidige milieuocondigheden. Wanneer de algehele kwaliteit van het landelijk gebied niet op orde is, staat de Basiskwaliteit Natuur onder druk en zal de huidige negatieve trend verder doorzetten. Voor het formuleren van een handelingsperspectief is het van belang om dus ook de landschapskwaliteit en de milieuocondities in beschouwing te nemen.

De uitgevoerde analyse geeft inzicht in de huidige Basiskwaliteit Natuur en geeft een doorkijk naar een handelingsperspectief voor herstel van de BKN Drenthe. Deze inzichten vormen de basis voor een toekomstige gebiedsuitwerking en een plan van aanpak om de Basiskwaliteit Natuur Drenthe te versterken.

Methode

Voor de Basiskwaliteit Natuur Drenthe vormen de zes landschapstypen, zoals benoemd in de Omgevingsvisie (Omgevingsvisie provincie Drenthe, d.d. 3-10-2018) de basis. Voor deze landschapstypen zijn relevante landschappelijk structuren en elementen benoemd die van belang zijn voor de landschappelijke kwaliteit. De landschapskwaliteit is bepaalde op basis van de huidige aanwezigheid van landschapselementen (ha/km-hok).

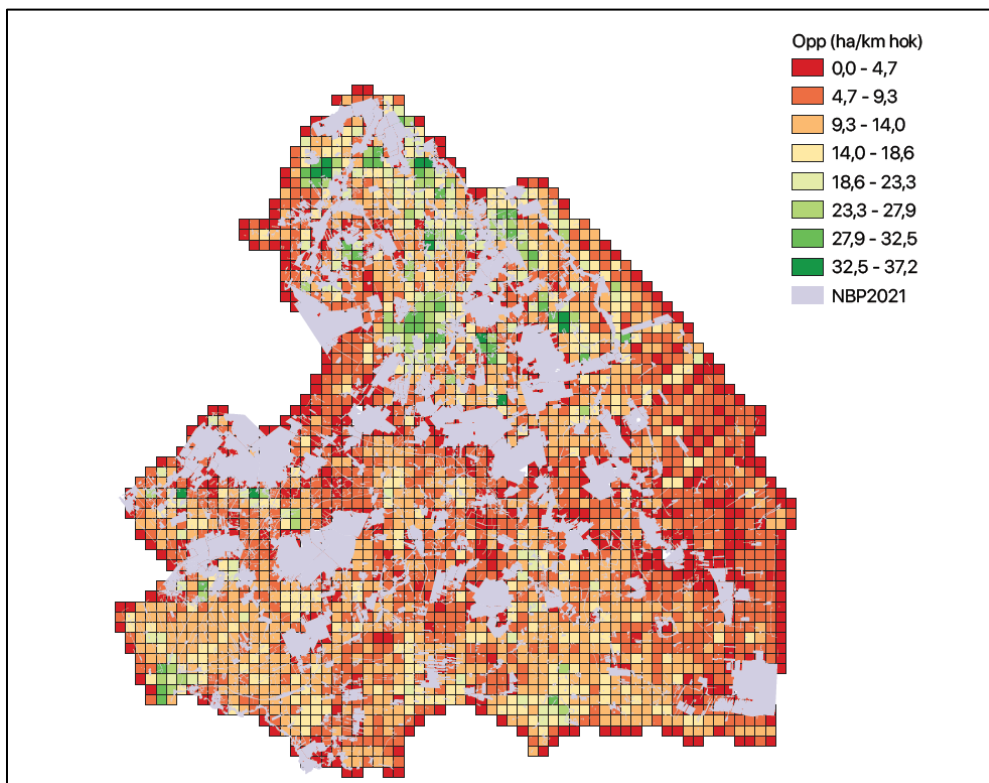
Per landschapstype is daarna bepaald welke kenmerkende algemene soorten de basis vormen voor de Basiskwaliteit Natuur Drenthe. Op basis van deze soortenlijst is het huidige voorkomen van deze soorten geanalyseerd binnen de provincie Drenthe. Voor het duiden van de huidige Basiskwaliteit Natuur is het totaal genomen van alle relevante algemene soorten per 5 km hok. Deze gegevens zijn gekoppeld aan milieuocondities zoals vermessing, verdroging en waterkwaliteit en er is gekeken naar het huidige gebruik en beheer in het landelijk gebied. Het betreft een globale analyse op basis van de huidige beschikbare gegevens.

In het uitgebreide hoofd rapport voor de Basiskwaliteit Natuur Drenthe is de basiskwaliteit verder uitgewerkt in geografisch goed te onderscheiden deelgebieden, waarbij de deelgebieden aansluiten op de deelgebieden voor de Drentse Kernkwaliteiten. In de uitwerking is ook een analyse van de Basiskwaliteit Natuur Drenthe opgenomen voor de verschillende landschapstypen. In deze samenvatting beschouwen we de Basiskwaliteit Natuur Drenthe voor de gehele provincie en wordt geen direct onderscheid gemaakt tussen de verschillende deelgebieden en bijhorende landschapstypen.

Huidige situatie Basiskwaliteit Natuur Drenthe

Landschapskwaliteit

De provincie Drenthe heeft een aantal gebieden waarin de kenmerkende structuren en elementen in de basis nog aanwezig zijn. Soms zijn de elementen zelf verdwenen, maar ligt er in het landschap nog wel de herinnering van de aanwezigheid van deze elementen, doordat de onderliggende landschappelijke structuren nog wel behouden zijn. Wel is de dichtheid van landelijke elementen, zoals houtwallen, singels, laanbeplating en ruigte zone's sterk teruggelopen. Houtwallen en singels zijn verwijderd, poelen gedempt en ruigte zone's zijn terug gedrongen. Ook de fijnmazige structuur van sloten is duidelijk verminderd. Juist de aanwezigheid van deze elementen en structuren zijn van zeer grote waarde voor de leefbaarheid van het platteland voor 'algemene' soorten. Het spreekt voor zich dat verdere afname van elementen en structuren zal leiden tot verdere afname van de biodiversiteit in het landelijk gebied en daarmee tot verdere afname van de Basiskwaliteit Natuur.

Figuur 2 Huidige Basiskwaliteit Landschap o.b.v. oppervlak aan kenmerkende elementen en structuren per km-hok.

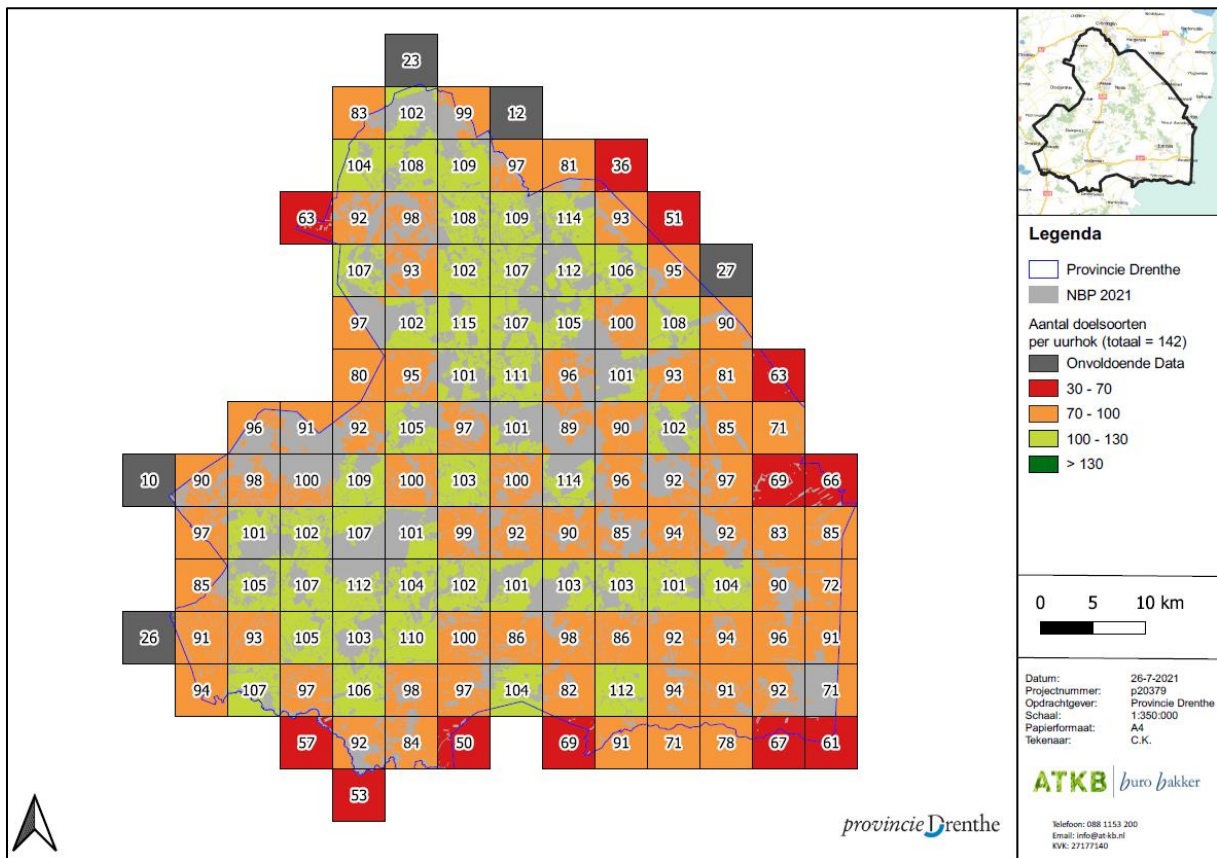
Regionaal zijn uit de analyses van ATKB wel verschillen op te merken. Zo zijn er in de regio's Drentsche Aa en de Kop van Drenthe meer structuurelementen behouden gebleven dan in veel andere regio's. Elders is de achteruitgang duidelijker waarneembaar, zoals in Zuidwest-Drenthe. Over het algemeen kan gesteld worden dat de landschapskwaliteit in Drenthe onder druk staat en verbetering van de landschapskwaliteit noodzakelijk is om de Basiskwaliteit Natuur Drenthe voor de toekomst te kunnen waarborgen.

Milieucondities

Ook de milieucondities zijn een bron van zorg. Zo is het gehalte nitraat in het oppervlaktewater en ondiepe grondwater in veel gebieden te hoog. De zuurgraad van grote delen van de Drentse bodem is onder invloed van verzuring verder gedaald tot maximaal 75% onder de milieunorm. De verdroging heeft niet alleen toegeslagen in natuurgebieden in de NNN, maar ook in het landelijk gebied buiten de NNN. De invloed van verzuring, vermisting en verdroging op de algehele basiskwaliteit is naar verwachting groot.

Gebruik en beheer

Het zal geen verrassing zijn dat het sterk geïntensiveerde gebruik van het landelijk gebied in de afgelopen decennia en de achteruitgang van het aantal landschapselementen heeft geleid tot de achteruitgang van veel soorten planten en dieren. Voorbeelden zijn diverse vlindersoorten, akker- en weidevogels en kleine zoogdieren. Versnippering en het leeg raken van gebieden heeft er voor gezorgd dat in veel gevallen er geen verbinding meer bestaat tussen gebieden zodat er groene eilandjes zijn ontstaan in verder vrijwel lege gebieden. De harde begrenzing tussen intensief gebruikte landbouwgronden en natuurgebieden en landschapselementen doet de algemene soorten geen goed. Ondanks dat er de laatste jaren meer aandacht is voor natuurgericht beheer, van onder meer sloten en bermen valt er nog veel winst te behalen ten aanzien van het huidige beheer en gebruik van het landelijk gebied en de kenmerkende structuren en elementen.

Figuur 3 Aanwezige algemene soorten per 5 x 5 km in de provincie Drenthe

Basiskwaliteit Natuur

Op basis van de huidige analyse blijkt dat Basiskwaliteit Natuur Drenthe over het algemeen relatief matig tot beter dan gemiddeld scoort op de huidige Basiskwaliteit Natuur. De gebieden die relatief beter scoren zijn de gebieden die ook relatief goed scoren op de Basiskwaliteit Landschap. Dit zijn onder meer het Drentse Aa gebied, de Kop van Drenthe, noordelijk deel van de Hondsrug en het Zuidwestelijk deel van de provincie. Daarnaast zijn er nog een aantal andere gebieden die relatief beter scoren waaronder de omgeving rondom Veenhuizen, Meppel en ten noorden van Coevorden. Ook hier is de kwaliteit van het landschap in de huidige situatie nog relatief goed. De gebieden die er uit springen met een relatief matige tot soms slechte score voor de huidige kwaliteit zijn de Veenkoloniën, omgeving Emmen en een deel van Hartje Drenthe. Dit zijn gebieden die ook minder goed scoren op de huidige kwaliteit van het landschap.

Maar in geen van de gebieden komen 100% van de kenmerkende soorten voor die je mag verwachten bij een goede Basiskwaliteit Natuur voor de provincie Drenthe. Daarmee kan gesteld worden dat de Basiskwaliteit voor de provincie Drenthe over het algemeen matig is. Er zijn wel gebieden waar de kwaliteit beter is, maar tevens zijn er gebieden die juist een relatief slechte basiskwaliteit lijken te hebben. Maar ook in die gebieden waar de Basiskwaliteit Natuur relatief beter scoort komt in geen van de gevallen 100% van de soorten voor die je voor een goede Basiskwaliteit Natuur mag verwachten. Waarmee er in de huidige situatie geen gebieden in Drenthe zijn die op basis van de uitgevoerde analyses een goede Basiskwaliteit Natuur scoren.

Samenvattend betekent dit dat het met de Basiskwaliteit Natuur in Drenthe relatief matig tot beter dan gemiddeld gesteld is, maar dat nergens een goede Basiskwaliteit Natuur behaald lijkt te worden en dat er zeker nog ruimte is voor verbetering. Als de huidige ontwikkelingen zich voortzetten zullen de nu nog algemene soorten verder in aantal afnemen. Bedenk daarbij dat veel tot voor kort algemene soorten zoals de argusvlinder al sterk in aantal zijn afgenomen of zelfs verdwenen. We kijken dus naar een al (sterk) verarmde situatie die bij de huidige negatieve trend van ontwikkelingen verder zal verarmen.

Aandachtspunten

Op basis van de uitgevoerde analyses zijn hieronder een aantal aandachtspunten aangedragen die van belang zijn bij de verdere ontwikkeling van de Basiskwaliteit Natuur in de provincie Drenthe. Deze aandachtspunten vormen de basis voor het uiteindelijk op te stellen handelingsperspectief en het bijhorende vervolgproces.

- Het is duidelijk dat de basiskwaliteit van de natuur verweven is met de basiskwaliteit van het landschap.
- Gebieden met een goede bescherming en beheer van landschapselementen scoren beter op de huidige Basiskwaliteit Natuur dan gebieden waarvoor dat niet geldt.
- Betere, ruimtelijke bescherming van landschapselementen is essentieel voor het behoud en verbetering van de Basiskwaliteit Natuur. Ook toezicht en handhaving spelen hierbij een belangrijke rol.
- Een ambitieus actieplan voor beheer, behoud en ontwikkeling van landschapselementen is dringend noodzakelijk om ervoor te zorgen dat enerzijds de landschappelijke basiskwaliteit niet verder achteruitgaat en anderzijds dat ook de natuur niet verder door het ijs zakt.
- De Omgevingsvisies spelen hierin een belangrijke rol; neem Basiskwaliteit Natuur (als uitgangspunt) op in de (gemeentelijke) omgevingsvisies en kies voor herstel als centrale doelstelling.
- Herstel van landschapskwaliteit dient gericht te zijn op toename van de oppervlakte aan elementen, verbetering van de ruimtelijke samenhang tussen elementen en verbeteringen van de ecologische en cultuurhistorische kwaliteit van deze landschapselementen.
- Natuurgericht beheer van landschapselementen zoals bermen en openbaar groen heeft lokaal al winst opgeleverd. Dit biedt perspectief en vormt een basis voor verdere uitwerking van natuurgericht beheer in de provincie.
- Verbetering van milieucondities is noodzakelijk en draagt zeker bij aan behoud en verdere ontwikkeling van de Basiskwaliteit Natuur.
- Concrete uitwerking van de Basiskwaliteit Natuur Drenthe dient gebiedsgericht opgepakt te worden in gezamenlijkheid met gebiedspartijen en bij voorkeur sector overstijgend. Zie ook onderstaand processchema (figuur 4).
- Deze gebiedsgerichte uitwerking sluit bij voorkeur aan bij bestaande programma's en ontwikkelingen in het landelijkgebied.
- Monitoring van de basiskwaliteit natuur (monitoring landschapskwaliteit in combinatie met gerichte soorten monitoring) is noodzakelijk om huidige en toekomstige ontwikkeling van zowel natuur als milieucondities goed in beeld te houden.
- De Basiskwaliteit Natuur dient regelmatig geactualiseerd te worden om uitgangspunten, doelen en handelingsperspectief aan te kunnen scherpen of bij te kunnen stellen.

Kansen en belemmeringen

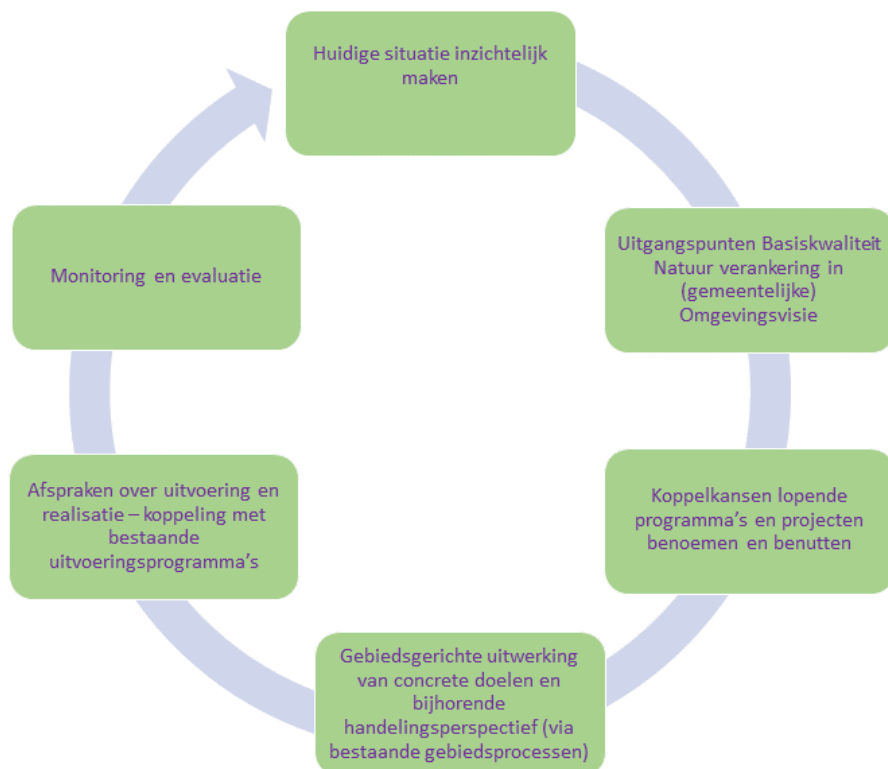
De benoemde aandachtspunten bieden een belangrijke basis voor het op te stellen handelingsperspectief om concreet met verbetering van de Basiskwaliteit Natuur Drenthe aan de slag te gaan. Voor deze verdere uitwerking bieden bestaande programma's of toekomstige ontwikkelingen in het landelijkgebied meerdere kansen. Hieronder zijn enkele koppelkansen benoemd. Daarnaast zijn mogelijke belemmeringen, waar in de verdere uitwerking rekening mee dient te worden gehouden, ook benoemd.

Koppelkansen

- Agenda Boer, Burger en Biodiversiteit
- Streekbeheer
- Programma Vitaal Platteland
- Gebiedsbenadering vanuit nieuwe Omgevingswet – NVOI gebieden (landelijk)
- Programma Natuur – Agenda Natuur inclusief (landelijk)
- Nieuwe GLB – vergroeningsmaatregelen en ANLb (landelijk)

Belemmeringen

- Huidige analyse mogelijkheden zijn beperkt als gevolg van onvoldoende bruikbare data en informatie.
- Bescherming van het landschap is essentieel voor herstel Basiskwaliteit Natuur, maar de huidige beleidskaders en regelgeving bieden op dit moment onvoldoende mogelijkheden.
- Investeren in verankering van de Basiskwaliteit Natuur in bestaande programma's en projecten is cruciaal, maar mogelijk zijn financiële middelen hiervoor beperkt.

Figuur 4 Procescyclus voor verdere uitwerking en implementatie van de Basiskwaliteit Natuur